

REVIEW OF THE DRAFT CONSTITUTION 1978 OF GEORGIA IN THE WRITERS' UNION OF GEORGIA

საქართველოს 1978 წლის კონსტიტუციის პროექტის განხილვა საქართველოს მწერართა კავშირში

Levan Jikia

Doctor of History. Tbilisi, Georgia

ORCID: 0000-0001-5309-8425

(+995) 591 81 94 81; ljikia123@gmail.com

Abstract

In 1977 the new constitution of the Union of the Soviet Socialist Republics came into force which was called “the Real Manifest of the Developed Socialism”. Adoption of the Soviet Union Constitution itself meant development of a new constitution of the Republics of the Soviet Union including Soviet Socialist Republic of Georgia afterwards and its conformity with the USSR Constitution.

On the 1st of July, 1977 the Supreme Board of the Soviet Socialist Republic of Georgia made a resolution according to which the commission was created for preparing the draft Constitution of the Soviet Socialist Republic of Georgia led by Eduard Shevardnadze, the first Secretary of the Central Committee of Communist Party of Georgia.

On the 24th of March, 1978 the draft of the new constitution of SSR of Georgia was published in the Georgian press where unlike the previous constitution Georgian language had been deprived of the status of the state language (Article 75). Comprehensive-public discussion regarding the draft constitution was launched. The draft constitution was reviewed in all institutions of the country including the Writers' Union of Georgia. We have detected the shorthand record completely reflecting the discussion process on the draft constitution of Georgia in the Writers' Union of Georgia.

On the 11th of April, 1978 the open meeting was held in order to discourse the draft constitution of Georgia in the Writers' Union of Georgia. According to the Akaki Bakradze's explanation, only those members of the Writers' Union were informed about the meeting who would be persuaded much easier. Moris Potskhishvili and Jansul Charkviani were spreading rumor that the appointed meeting was only party-related. This method partially worked. At first the meeting was attended by up to forty people. Though gradually the hall became crowded and there were even non-members of the Writers' Union, most of them were youth.

The key discussion at the meeting was held concerning the Article 75 of the draft. Part of the writers were uncompromising and demanded to insert the term “state language” in the draft, while others supported the interim position and they considered it was possible to write down the status “Language of the Republic” in the draft that to their mind would avoid confrontation between the society and the Soviet government.

Akaki Bakradze set the proposal to solve the issue by voting which was disagreed by the chairman of the Writers' Union – Grigol Abashidze. Finally, the meeting finished so that neither resolution was adopted nor voting was held for any proposal.

Getting familiar with the shorthand record convinced us that despite the great attempt of the Presidium Members of the Writers' Union the Georgian writers did not approve the Article 75 of the draft Constitution of Georgia that deprived of the status of the state language to Georgian language.

Key words: Constitution of Georgia, Writers' Union of Georgia, Constitution of the Soviet Union, Eduard Shevardnadze, Central Committee of Communist Party of Georgia, Grigol Abashidze, Akaki Bakradze.

ლევან ჯიქია

ისტორიის დოქტორი. თბილისი, საქართველო
ORCID: 0000-0001-5309-8425
(+995) 591 81 94 81; ljikia123@gmail.com

აბსტრაქტი

1977 წელს ძალაში შევიდა საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის ახალი კონსტიტუცია, რომელსაც „განვითარებული სოციალიზმის ნამდვილი მანიფესტი“ ეწოდა. საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციის მიღება თავისთავად აყენებდა დღის წესრიგში საბჭოთა კავშირში შემავალი რესპუბლიკების, მათ შორის საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის, ახალი კონსტიტუციის შემუშავებასა და მის სსრკ კონსტიტუციასთან შესაბამისობაში მოყვანას.

1977 წლის 1 ივლისს საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის უმაღლესმა საბჭომ მიიღო დადგენილება, რომლის თანახმადაც შეიქმნა საქართველოს სსრ კონსტიტუციის პროექტის მოსამზადებლად კომისია საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივნის ედუარდ შევარდნაძის ხელმძღვანელობით.

1978 წლის 24 მარტს ქართულ პრესაში გამოქვეყნდა საქართველოს სსრ ახალი კონსტიტუციის პროექტი, რომელშიც, წინა კონსტიტუციისგან განსხვავებით, ქართულ ენას წართმეული ჰქონდა სახელმწიფო ენის სტატუსი (მუხლი 75). დაიწყო კონსტიტუციის პროექტის საყოველთაო-სახალხო განხილვა. კონსტიტუციის პროექტი განიხილეს საქართველოს ყველა დაწესებულებაში, მათ შორის საქართველოს მწერალთა კავშირში. ჩვენ მივაკვლიეთ სტენოგრამას, რომელიც საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის საქართველოს მწერალთა კავშირში განხილვის პროცესს სრულად ასახავს.

1978 წლის 11 აპრილს საქართველოს მწერალთა კავშირში საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის განსახილველად ღია კრება გაიმართა. აკაკი ბაქრაძის განმარტებით კრების შესახებ მწერალთა კავშირის მხოლოდ იმ წევრებს შეატყობინეს, რომელთა დაყოლიება შედარებით უფრო ადვილი

იქნებოდა. მორის ფოცხიშვილი და ჯანსუღ ჩარკვიანი ხმას ავრცელებდნენ, რომ დანიშნული კრება პარტიულ ხასიათს ატარებდა. ამ მეთოდმა ნაწილობრივ გაამართლა. თავიდან კრებას ორმოცამდე ადამიანი ესწრებოდა. თუმცა ნელ-ნელა დარბაზი გაივსო, მათ შორის მწერალთა კავშირის არაწევრი პირებიც იყვნენ, ბევრი იყო ახალგაზრდობა.

კრებაზე ძირითადი დისკუსია პროექტის 75-ე მუხლთან დაკავშირებით წარიმართა. მწერლების ნაწილი უკომპრომისო იყო და მოითხოვდა პროექტში ტერმინის „სახელმწიფო ენის“ დაფიქსირებას, ნაწილი კი შუალედურ პოზიციას ემხრობოდა და შესაძლებლად მიიჩნევდა პროექტში „რესპუბლიკის ენის“ სტატუსის ჩაწერას, რაც მათი აზრით საზოგადოებას საბჭოთა ხელისუფლებასთან დაპირისპირებას თავიდან ააცილებდა.

აკაკი ბაქრაძემ წამოაყენა წინადადება საკითხი კენჭისყრით გადაეწყვიტათ, რასაც არ დაეთანხმა მწერალთა კავშირის თავმჯდომარე გრიგოლ აბაშიძე. საბოლოოდ კრება ისე დამთავრდა, რომ არც რეზოლუცია მიუღიათ და არც კენჭი უყრიათ რაიმე წინადადებისათვის.

სტენოგრამის გაცნობამ დაგვარწმუნა, რომ ქართველმა მწერლებმა, მწერალთა კავშირის პრეზიდენტის წევრების დიდი მცდელობის მიუხედავად, არ მიიღეს საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლი, რომელიც ქართულ ენას სახელმწიფო ენის სტატუსს ართმევდა.

საკვანძო სიტყვები: საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს მწერალთა კავშირი, საბჭოთა კავშირის კონსტიტუცია, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტი, ედუარდ შევარდნაძე, გრიგოლ აბაშიძე, აკაკი ბაქრაძე.

შესავალი

XIX საუკუნეში რუსეთის იმპერიის მიერ საქართველოს დაპყრობის შემდეგ მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა ქართული ენა, რადგან ოფიციალური საქმის წარმოება და სასამართლო პროცესი, ქართულ ენაზე არ მიმდინარეობდა. ქართულად არ იბეჭდებოდა მხატვრული თუ რელიგიური სამეცნიერო ლიტერატურა. 1918 წლის 26 მაისს აღდგა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა. შეიქმნა ხელსაყრელი პირობები ქართული ენის მდგომარეობის გამოსასწორებლად. საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ, რომელიც საქართველოს პარლამენტის ფუნქციას ასრულებდა, 1918 წლის 1 ოქტომბერს მიიღო კანონი, რომლითაც ქართულ ენას სახელმწიფო ენის სტატუსი მიენიჭა. 1921 წლის 21 თებერვალს საქართველოს დამფუძნებელმა კრებამ დაამტკიცა საქართველოს პირველი კონსტიტუცია. კონსტიტუციის პირველი თავის მესამე მუხლში ჩაიწერა: „საქართველოს სახელმწიფოებრივი ენა არის ქართული ენა“.

1921 წლის თებერვალ-მარტში საბჭოთა რუსეთმა საქართველო დაიპყრო. საქართველომ ეროვნული სახელმწიფოებრიობა დაკარგა. მიუხედავად ამისა, საბჭოთა საქართველოს 1922, 1927 და 1937 წლების კონსტიტუციებში ქართულ ენას მინიჭებული ჰქონდა სახელმწიფო ენის სტატუსი.

1977 წელს მიიღეს საბჭოთა კავშირის ახალი კონსტიტუცია, რომელსაც „განვითარებული სოციალიზმის ნამდვილი მანიფესტი“ ეწოდა. საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციის მიღება თავისთავად აყენებდა დღის წესრიგში საბჭოთა კავშირში შემავალი რესპუბლიკების, მათ შორის საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის, ახალი კონსტიტუციის შემუშავებასა და მის სსრკ კონსტიტუციასთან შესაბამისობაში მოყვანას.

საქართველოს სსრ 1978 წლის კონსტიტუციის პროექტში ქართულ ენას წართმეული ჰქონდა სახელმწიფო ენის სტატუსი, რასაც დიდი უკმაყოფილება მოჰყვა ქართულ საზოგადოებაში.

სამწუხაროდ, საქართველოს 1978 წლის კონსტიტუციის პროექტის ქართულ საზოგადოებაში განხილვის ისტორია დღემდე მეცნიერულად სრულყოფილად შესწავლილი არ არის. აღნიშნულ საკითხზე გამოქვეყნებულია ანა ბაქანიძის ნაშრომი, რომელიც პროცესში მონაწილე პირებთან ინტერვიუების მეთოდით არის შედგენილი (1978 წლის 14 აპრილი. ზეპირი ისტორიები და სხვა მასალები. ტექსტები ჩაიწერა და წიგნი გამოსაცემად მოამზადა ანა ბაქანიძემ. თბილისი, 2018). დაიბეჭდა ასევე ცალკეული სტატიები, თუმცა, ცხადია, ეს საკმარისი არ არის.

აღნიშნულ სტატიაში გვსურს ფართო საზოგადოებას გავაცნოთ საქართველოს 1978 წლის კონსტიტუციის პროექტის განხილვის პროცესი საქართველოს მწერალთა კავშირში.

მეთოდი

სტატიაში გამოყენებულია შინაარსობლივი ანალიზის მეთოდი.

შედეგები

სტატიაში ნაჩვენებია საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის 1978 წლის კონსტიტუციის პროექტის განხილვისას საქართველოს მწერალთა კავშირის წევრების პოზიცია პროექტის 75-ე მუხლთან დაკავშირებით, რომელიც ქართული ენის სტატუსს ეხებოდა. მწერლების გამოსვლებში ძირითადად გამოიკვეთა ორი პოზიცია: პროექტში დაფიქსირებულიყო ტერმინი „სახელმწიფო ენა“ ან „რესპუბლიკის ენა“. პირველ მოსაზრებას მხარი დაუჭირეს: რევაზ ჯაფარიძემ, ნოდარ წულეისკირმა, თინათინ დონჟაშვილმა, ნოდარ ჯალაღონიამ, ნელი გაბრიჩიძემ, ჯუმბერ თითმერამ, იზა ორჯონიკიძემ, აკაკი ბაქრაძემ, გურამ ასათიანმა, მუხრან მაჭავარიანმა, ს. ქეთელაურმა, ხოლო მეორე მოსაზრებას - გრიგოლ აბაშიძემ, გიორგი ნატროშვილმა, ელგუჯა მალრაძემ, თამაზ ჭილაძემ, ოთარ ნოდამ, გიორგი ციციშვილმა, ლადო სულაბერიძემ, ჯანსუღ ჩარკვიანმა, გურამ ფანჯიკიძემ, მურმან ლებანიძემ, გია ჟორჟოლიანმა.

კრება ისე დამთავრდა, რომ არც რეზოლუცია მიუღიათ და არც კენჭი უყრიათ რაიმე წინადადებისათვის. ეს ნიშნავდა იმას, რომ ქართველ მწერალთა მნიშვნელოვანმა ნაწილმა არ მიიღო საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის ის მუხლი, რომელიც ქართულ ენას სახელმწიფო ენის სტატუსს ართმევდა.

მსჯელობა

1977 წლის 1 ივლისს საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის უმაღლესმა საბჭომ მიიღო დადგენილება, რომლის თანახმადაც შეიქმნა საქართველოს სსრ კონსტიტუციის პროექტის მოსამზადებლად კომისია შემდეგი შემადგენლობით:

კომისიის თავმჯდომარე ედუარდ შევარდნაძე, კომისიის წევრები: გ. აბაშიძე, ი. აბაშიძე, მ. ალიევი, ა. ბაგიროვი, პ. გილაშვილი, ტ. გოლოვინოვა, დ. დიასამიძე, ი. ვეკუა, ო. თაქთაქიშვილი, ა. ინაური, ა. კარანაძე, შ. კიკნაძე, გ. კოლბინი, ვ. კოჩიანი, თ. ლაშქარაშვილი, ბ. ლობჯანიძე, მ. მეზერიშვილი, პ. მეღნიკოვი, თ. მენტეშაშვილი, თ. მოსაშვილი, დ. მოსესოვი, ზ. პატარიძე, ჯ. პატიაშვილი, ნ. რუხაძე, ფ. სანაკოევი, ვ. სირაძე, ო. სულაძე, მ. ფოკაიდი, ო. ქინქლაძე, ჟ. შარტავა, გ. შინკუბა, ა. შუმანაშვილი, ო. ჩერქეზია, ზ. ჩხეიძე, ნ. ჭითანავა, ს. ხაბეიშვილი, ჟ. ხიმშიაშვილი, მ. ხანანაშვილი, ვ. ხინთბა (კონსტიტუციური აქტების კრებული, 1983: 164-165).

1978 წლის 24 მარტს ქართულ პრესაში გამოქვეყნდა საქართველოს სსრ ახალი კონსტიტუციის პროექტი. 25 მარტს გაზეთმა „კომუნისტმა“ ამ საკითხს მოწინავე წერილი მიუძღვნა. წერილში გაზგასმულია, რომ უკვე ჩამოყალიბდა „ახალი ისტორიული, სოციალური და ინტერნაციონალური ერთობა - საბჭოთა ხალხი“ (კომუნისტი, 1978: N71). საქართველოს ახალი კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლი შემდეგნაირად იყო ჩამოყალიბებული: „საქართველოს სს რესპუბლიკა უზრუნველყოფს ქართული ენის ხმარებას სახელმწიფო და საზოგადოებრივ ორგანოებში, კულტურულ და სხვა დაწესებულებებში და ახორციელებს სახელმწიფო ზრუნვას მისი ყოველმხრივი განვითარებისათვის“ (და აღვამაღლე, 2002: 341). ანუ, წინა კონსტიტუციისგან განსხვავებით ქართულ ენას არ ჰქონდა სახელმწიფო ენის სტატუსი.

დაიწყო საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის საყოველთაო-სახალხო განხილვა.

1978 წლის 10 აპრილს საქართველოს მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმის 18 წევრი საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალურ კომიტეტში ედუარდ შევარდნაძეს შეხვდა და საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლის კომპრომისული ვარიანტი შესთავაზა, რომელსაც შემდეგი სახე ჰქონდა: „საქართველოს რესპუბლიკაში სახელმწიფო ორგანოები და საზოგადოებრივი ორგანიზაციები, კულტურული და სხვა დაწესებულებები თავიანთ საქმიანობას წარმართავენ რესპუბლიკის ენაზე - ქართულ ენაზე“. „საქართველოს სსრ ახორციელებს სახელმწიფო ზრუნვას ქართული ენის განვითარებაზე“ (ფონდი 8: 16; 107).

11 აპრილს საქართველოს მწერალთა კავშირში საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის განსახილველად ღია კრება გაიმართა, რომელსაც ნოდარ დუმბაძე თავმჯდომარეობდა, მდივანობდა - თინათინ დონჯაშვილი.

აკაკი ბაქრაძის განმარტებით 11 აპრილს დანიშნული კრების შესახებ მწერალთა კავშირის მხოლოდ იმ წევრებს შეატყობინეს, რომელთა დაყოფილება შედარებით უფრო ადვილი იქნებოდა. მორის ფოცხიშვილი და ჯანსუღ ჩარკვიანი ხმას ავრცელებდნენ, რომ დანიშნული კრება პარტიულ

ხასიათს ატარებდა. ამ მეთოდმა ნაწილობრივ გაამართლა. 11 აპრილს 10 საათზე დაიწყო სხდომა, რომელსაც ორმოცამდე ადამიანი ესწრებოდა. თუმცა ნელ-ნელა დარბაზი გაივსო, მათ შორის მწერალთა კავშირის არაწევრი პირებიც იყვნენ, ბევრი იყო ახალგაზრდობა.

კრებაზე სიტყვით გამოვიდნენ: გრიგოლ აბაშიძე, რევაზ ჯაფარიძე, გიორგი ნატროშვილი, ელგუჯა მაღრაძე, ნოდარ წულუისკირი, თამაზ ჭილაძე, ოთარ ნოდია, გიორგი ციციშვილი, ლადო სულაბერიძე, თინათინ დონჟაშვილი, ჯანსუღ ჩარკვიანი, გურამ ფანჯიკიძე, ნოდარ ჯალაღონია, ნელი გაბრიჩიძე, მურმან ლებანიძე, ჯუმბერ თითმერია, იზა ორჯონიკიძე, აკაკი ბაქრაძე, გურამ ასათიანი, გიორგი ჟორჟოლიანი და სხვ. (ფონდი 8: 2-118).

საქართველოს მწერალთა კავშირის თავმჯდომარემ **გრიგოლ აბაშიძემ** თავის გამოსვლაში განმარტა ის მიზეზები, რის გამოც შეიცვალა საქართველოს კონსტიტუციის პროექტში ქართული ენის სტატუსი. მისი თქმით „როცა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალურ კომიტეტში იხილავდნენ კონსტიტუციის პროექტებს, როცა დადგა ჯერი, რაც რესპუბლიკის კონსტიტუციების პროექტები უნდა შემუშავებულიყო, დადეს ყველა არსებული კონსტიტუცია. აღმოჩნდა, რომ ის პუნქტი, რომელიც 75 ნომრით არის, მართლაც ჩვენ გვქონია და სომხებს, პუნქტი, სადაც ლაპარაკია, რომ საქართველოში სახელმწიფოებრივი ენა არის ქართული ენა და სომხეთში - სომხური. შემდეგ, უფრო გვიან, 1959 წელს მიუღია ეს მუხლი აზერბეიჯანს“.

გრიგოლ აბაშიძის თქმით, თუ ერთ რესპუბლიკას ჩაუწერდნენ კონსტიტუციაში „სახელმწიფო ენას“, სხვებისთვისაც უნდა ჩაეწერათ სამართლიანობიდან გამომდინარე, თუმცა აღმოჩნდა, რომ სხვა რესპუბლიკებს ეს საკითხი დიდად არ აღელვებდათ. გრიგოლ აბაშიძის განმარტებით, მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმში განიხილეს კონსტიტუციის პროექტი და შეთანხმდნენ 75-ე მუხლის შემდეგნაირად ფორმულირებაზე: „საქართველოს რესპუბლიკაში სახელმწიფო ორგანოები და საზოგადოებრივი ორგანიზაციები, კულტურული და სხვა დაწესებულებები თავიანთ საქმიანობას წარმართავენ რესპუბლიკის ენაზე - ქართულ ენაზე“. „საქართველოს სსრ ახორციელებს სახელმწიფო ზრუნვას ქართული ენის განვითარებაზე“.

გრიგოლ აბაშიძის თქმით, თუ ვერ მოხერხდებოდა 75-ე მუხლის მათეული ვერსიით ფორმულირება, პრეზიდიუმის წევრებმა განუცხადეს ედუარდ შევარდნაძეს, რომ ისინი თანახმა იყვნენ ეს მუხლი საერთოდ ამოეღოთ პროექტიდან. ედუარდ შევარდნაძემ მათ განუმარტა, რომ მას ძალიან აღელვებდა ეს საკითხი, არაერთი ღამე გაათენა ამ საკითხზე ფიქრში და აღუთქვა მათ, რომ სწორედ ასეთი სახე მიეცემოდა კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლს (ფონდი 8: 4-16).

გრიგოლ აბაშიძის გამოსვლას დარბაზში ხმაური მოჰყვა. თავმჯდომარემ დარბაზში მყოფებს სიმშვიდისაკენ მოუწოდა.

რევაზ ჯაფარიძემ გააკრიტიკა კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლი, მან განაცხადა, რომ უარყოფითი დამოკიდებულება ჰქონდა ამ მუხლის

მიმართ, რადგან ის რეალურად არ ასახავდა რესპუბლიკის საზოგადოებრივი ცხოვრების ფაქტიურ მდგომარეობას, ეწინააღმდეგებოდა ამავე პროექტის სხვა პუნქტებს და, რაც მთავარია, არ შეესაბამებოდა სსრ კავშირის ამჟამად მოქმედ ახალ კონსტიტუციას. ამიტომაც მან მოითხოვა კონსტიტუციის პროექტიდან ამოეღოთ 75-ე მუხლი.

გიორგი ნატროშვილმა მოიწონა კონსტიტუციის პროექტი, მას „დიდი მნიშვნელობის დოკუმენტი“ უწოდა. გიორგი ნატროშვილმა მხარი დაუჭირა საქართველოს მწერალთა კავშირის პრეზიდენტის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას - კონსტიტუციის პროექტში ჩაწერილიყო ტერმინი „რესპუბლიკის ენა“.

ელგუჯა მალრამის აზრით საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლის ფორმულირება შემდეგნაირად უნდა მომხდარიყო: „საქართველოს სსრ რესპუბლიკის ენა ქართული ენაა. საქართველოს სსრ რესპუბლიკა სახელმწიფო და საზოგადოებრივ ორგანოებში კულტურულ და სხვა დაწესებულებებსა და ორგანიზაციებში საქმის წარმოებას წარმართავს ქართულ ენაზე და ახორციელებს სახელმწიფო ზრუნვას ქართული ენის ყოველი ღონისძიებით განვითარებისათვის.

საქართველოს სს რესპუბლიკაში, თანასწორუფლებიანობის საფუძველზე, უზრუნველყოფილია ყველა ამ ორგანოსა და დაწესებულებაში თავისუფალი ხმარება რუსული და აგრეთვე სხვა ენებისა, რომლებითაც მოსახლეობა სარგებლობს.

რაიმე პრივილეგიები ან შეზღუდვები ამა თუ იმ ენის ხმარებაში არ დაიშვება“.

ელგუჯა მალრამის განმარტებით, თუ ვერ მოხერხდებოდა კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლში მსგავსი ცვლილების შეტანა, უმჯობესი იქნებოდა ეს მუხლი საერთოდ ამოეღოთ პროექტიდან.

ამდენად, ელგუჯა მალრამემ მხარი დაუჭირა ტერმინს „რესპუბლიკის ენა“ (ფონდი 8: 18-35).

სხდომაზე მწვავედ გამოვიდა მწერალი ნოდარ წულეისკირი, რომელმაც ლოგიკურად დასვა კითხვა, თუ რატომ იწერებოდა საქართველოს კონსტიტუციის პროექტი რუსულ ენაზე და მერე რატომ თარგმნიდნენ მას ქართულად, ქართველ ერს ხომ საკუთარი ენა გააჩნდა? ნ. წულეისკირის განმარტებით საქართველოს კონსტიტუციის პროექტს მშობლიურობა აკლდა, თითქოს ის უცხო ხალხის მიერ იყო დაწერილი. ნ. წულეისკირმა შემოთავაზა გამოთქვა იმ ფაქტის გამოც, რომ კონსტიტუციის პროექტში არსად სიტყვა „ქართველი ერი“, ან „ქართველი ხალხი“ არ ფიგურირებდა. განსაკუთრებული უკმაყოფილება მან კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლის მიმართა გამოხატა და განაცხადა, რომ ეს იყო წინასწარგამიზნული ნაბიჯი ქართველი ერის გარუსებისთვის, ამიტომაც, მისი თქმით აუცილებელი იყო ქართველ მწერალს ხმა ამოეღო ამ ვერაგული გეგმის წინააღმდეგ.

ნოდარ წულეისკირის განცხადებით ხალხი აღშფოთებული იყო, მას არ ეგულებოდა არც ერთი მწერალი, მეცნიერი, მხატვარი, მუსიკოსი, კინოსა თუ თეატრის მოღვაწე, რომელიც პროექტის ამ მუხლს მხარს დაუჭერდა (წულეისკირი, 1990: 388-398).

თამაზ ჭილაძე მიემხრო საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლის ფორმულირებაში ტერმინის „რესპუბლიკის ენის“ ჩაწერას. გარდა ამისა მან მოითხოვა კონსტიტუციის პროექტში გარკვევით ჩაწერილიყო, რომ აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ენა არის ქართული ენა, აფხაზეთისა - აფხაზური და ოსეთისა - ოსური. როგორც თ. ჭილაძემ აღნიშნა, იყო შემთხვევები, როდესაც ცალკეულ შემთხვევაში დაწერეს „Перевод с Аджарского“.

ოთარ ნოდიაძე მხარი დაუჭირა საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლში ჩაწერილიყო ტერმინი „რესპუბლიკის ენა“. მან განაცხადა, რომ მისთვის მისაღები იყო შემდეგი ფორმულირება: „პარტიული, სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი ორგანიზაციები, კულტურული, სასწავლო და სხვა დაწესებულებები თავიანთ საქმიანობას წარმართავენ ქართულ ენაზე - რესპუბლიკის ენაზე“.

გიორგი ციციშვილი განსახილველი საქართველოს კონსტიტუციის პროექტი მოიწონა იმ თვალსაზრისითაც, რომ მისი თქმით საქართველოს არცერთ კონსტიტუციაში არ იყო თავი „სოციალური განვითარება და კულტურა“. ეს გარემოება, მისი განმარტებით, ქვეყანაში კულტურის პრიორიტეტზე მეტყველებდა. გიორგი ციციშვილი თავისი პოზიცია კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლთან დაკავშირებით შემდეგნაირად ჩამოაყალიბა: „როდესაც არც ერთ მოკავშირე რესპუბლიკაში არ არის, არც საბჭოთა კავშირში არ არის არც ერთი ენა სახელმწიფო ენა, მთელი ჩვენი მუშაობა წარიმართა იქითკენ, რომ შეგვემოწმებინა ყველა კონსტიტუცია და მოგვეწოდებინა ასეთი პუნქტი, ასეთი პუნქტი მოინახა და ნახეს ჩვენი კონსტიტუციის წიაღში - საკავშირო კონსტიტუციაში, სადაც ნათქვამია „რესპუბლიკის ენა“. ამიტომ შევთავაზეთ ეს ვარიანტი რესპუბლიკის ენა, ამრიგად, ამით ხაზი გაესვა ქართული ენის პრიორიტეტს საქართველოს ტერიტორიაზე. უკეთესი გამოსავალი ჩვენ ვერ ვნახეთ. ეს შესანიშნავი პუნქტია, რომ რესპუბლიკის ენა არის ქართული ენა. ეს მნიშვნელოვანწილად ეწყვილება იმ განმარტებას „სახელმწიფო ენას“, ამიტომ შემოვიტანეთ ეს წინადადება, რომ საქართველოს კონსტიტუციაში შევიტანოთ აი ეს პუნქტი რესპუბლიკის შესახებ“.

ლადო სულაბერიძე განაცხადა, რომ შექმნილი სიტუაციიდან საქართველოს მწერალთა კავშირის პრეზიდენტმა საუკეთესო ვარიანტი გამოიხატა, რადგან „რესპუბლიკის ენა“ და „სახელმწიფო ენა“ ერთიდაიგივეს ნიშნავდა.

კრებაზე მწვავედ გამოვიდა **თინათინ დონყაშვილი**, რომლის განმარტებით კონსტიტუციის პროექტში რომც ჩაეწერათ ტერმინი სახელმწიფო ენა, ეს არსებულ გარემოებას ვერ შეცვლიდა, რადგან პროექტში აღნიშნული იყო შემდეგი: „რაიმე პრივილეგიები ან შეზღუდვები ამა თუ იმ ენის ხმარებაში არ დაიშვება“. ამიტომაც მისი თქმით თავის მოტყუება გამოვიდოდა მხოლოდ ტერმინ „სახელმწიფო ენაზე“ გამოდევნება.

ჯანსუღ ჩარკვიანი განაცხადა, რომ ვლადიმერ ლენინი კატეგორიული წინააღმდეგი იყო რომელიმე ენას პრივილეგირებული მდგომარეობა ჰქონოდა. მისი თქმით აქამდე მხოლოდ სამ მოკავშირე რესპუბლიკას ჰქონდა კონსტიტუციაში დაფიქსირებული სახელმწიფო ენა. ჯანსუღ ჩარ-

კვიანმა საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლის მისეული ფორმულირება წარმოადგინა და განაცხადა: „საქართველოს სსრ რესპუბლიკა უზრუნველყოფს მშობლიური ენის უფლებამოსილებას, დიახ, უფლებამოსილებას და არა ხმარებას და გამოყენებას, დღეს ჩვენ აქ მოვიყარეთ თავი არა იმიტომ, რომ დოგმაა ჩვენი კონსტიტუციის პროექტი და უყოყმანოდ უნდა მივიღოთ, იგი ხომ პროექტია, ხოლო პროექტის განხილვისას ჩვენს წინადადებებს აუცილებლად გაითვალისწინებენ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმში და სპეციალურ საკონსულტაციო კომისიაში, რომელიც ძირითად კანონს გამოაქვეყნებს. შეიძლება ასეთი ვარიანტიც ჩაიწეროს კონსტიტუციაში, რომ ქართული ენა რესპუბლიკაში ოფიციალური ენაა, რომ ქართული ენა რესპუბლიკაში ძირითადი ენაა, ანდა სულაც შეიძლება ჩაიწეროს რესპუბლიკის ენა. ამ ბოლო წინადადებას განსაკუთრებით ვუჭერ მხარს. სულაც იმიტომ, რომ გუშინ საამისოდ შევთანხმდი ჩვენს მეგობარ მწერლებთან“.

გურამ ფანჯიკიძე მიემხრო კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლის იმ ვარიანტს, რომელიც საქართველოს მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმის წევრებმა წარუდგინეს საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალურ კომიტეტს.

გურამ ფანჯიკიძის სიტყვით გამოსვლის შემდეგ თათბირზე შესვენება გამოცხადდა. შესვენების შემდეგ სიტყვით ნოდარ ჯალალონია გამოვიდა.

ნოდარ ჯალალონია გააკრიტიკა კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლი, მისი თქმით ენა ეროვნულობის ერთ-ერთი კომპონენტია, სუვერენულ სახელმწიფოს კი აუცილებლად უნდა ჰქონდეს სახელმწიფო ენა. ნ. ჯალალონიას განმარტებით საქართველოს კონსტიტუციის პროექტში არ ჩანდა, თუ რომელი ენა ითვლებოდა საქართველოში სახელმწიფო ენად, რადგან პროექტში ეწერა, რომ „საქართველოს სსრ რესპუბლიკა ყველა ამ ორგანოსა და დაწესებულებაში თანასწორუფლებიანობის საფუძველზე უზრუნველყოფილია თავისუფალი ხმარება რუსული, აგრეთვე სხვა ენებისა, რომლითაც მოსახლეობა სარგებლობს, რაიმე პრივილეგიები ან შეზღუდვები ამა თუ იმ ენის ხმარებაში არ დაიშვება“...

ნ. ჯალალონიამ მოითხოვა საქართველოს კონსტიტუციის პროექტში დარჩენილიყო წინა კონსტიტუციიდან ის მუხლი, რომლითაც ქართულ ენას მინიჭებული ჰქონდა სახელმწიფო ენის სტატუსი.

მწვავე იყო **ნელი გაბრიჩიძის** პოზიცია, რომელმაც გააკრიტიკა მწერალთა კავშირის პრეზიდიუმის წევრები, რომლებმაც წინასწარ, მწერლებთან თათბირის გარეშე, მოახსენეს საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალურ კომიტეტს მოსაზრება საქართველოს კონსტიტუციის პროექტთან დაკავშირებით. ნელი გაბრიჩიძე შეეხო პროექტის 75-ე მუხლს და მას „ქართველი ერის „ყოფილი სახელმწიფო ენის“ მიწასთან გამსწორებელი მუხლი“ უწოდა. ნელი გაბრიჩიძემ განაცხადა: „ქართველი ხალხი ჩვენი ძირითადი კანონის 75 მუხლს ვერასოდეს შეურიგდება. ქართული ენა უთვალავი საუკუნის მანძილზე სისხლისა და თავგანწირვის ფასად იყო სახელმწიფო ენა და დარჩება კიდევ“.

მურმან ლებანიძემ გააკრიტიკა პროექტის 75-ე მუხლი და განაცხა-

და: „მწელი მისახვედრი არ არის, ეხება კონსტიტუციის პროექტში ეროვნული ენის პუნქტს, ქართული ენის პრიორიტეტის გაუქმებას, რაც არათუ კომპენსირებული არ არის 75-ე მუხლით, არამედ უმწეო, უხერხულ მდგომარეობაში, მე ვიტყვოდი კაბალურ მდგომარეობაში აყენებს არა გასავითარებელ, არამედ ღვთის წყალობით გავითარებულ, მრავალათასწლოვან, საკუთარი დამწერლობის მქონე ქართულ ენას. ისიც სად? საკუთარ სამშობლოში. როდესაც ამ საკითხებზე ვფიქრობდი მე, ძალიან გული დამწყდა იმის გამო, რომ ჩვენ გვიან ვიღვიძებთ ქართველობა და ჩვენი საზოგადოებრიობა და როგორც ჩანს კარგად, გულდასმით ვერ შევისწავლეთ ჩვენ საკავშირო კონსტიტუცია. მე ვფიქრობ, ჩვენ რომ კარგად შეგვესწავლა ეს კონსტიტუცია, შევამჩნევდით, რომ სახელმწიფო ენაზე არავითარი ლაპარაკი არ არის იქ და შემდგომ რესპუბლიკების კონსტიტუციები აიგებოდა, შესაბამისობაში იქნებოდა მოყვანილი საკავშიროსთან და პუნქტი, სადაც ეროვნულ ენად გვეწერა ქართული ენა, ეს არ გვექნებოდა“. მურმან ლებანიძემ განაცხადა, რომ მართალია მას გული კარნახობდა მხარი დაეჭირა ტერმინისთვის „სახელმწიფო ენა“, მაგრამ ჭკუა კი სხვას კარნახობდა, მხარი დაეჭირა ტერმინისთვის „რესპუბლიკის ენა“.

ჯუმბერ თითმერია უკმაყოფილება გამოთქვა იმასთან დაკავშირებით, რომ საქართველოს კონსტიტუციის პროექტში ქართულ ენას არ ჰქონდა სახელმწიფო ენის სტატუსი. მისი აზრით შესაძლებელი იყო ეს გარემოება ზოგიერთ ნაციონალისტს ან შოვინისტს გამოეყენებინა საქართველოს ზოგიერთ რაიონში ქართული ენის შესაზღვრად. **ჯ. თითმერია** ქართული ენის შეზღუდვის მცდელობის ერთი ფაქტიც დაასახელა: ერთ-ერთ ბუფეტში წარწერა მხოლოდ რუსულ ენაზე იყო. ამ უკანონობის აღმოსაფხვრელად ვაჭრობის სამინისტროში განაცხადეს და თან საქართველოს კონსტიტუციიდან ამონარიდი წარუდგინეს, სადაც ეწერა: „საქართველოში სახელმწიფო ენა არის ქართული ენა“. ამით ეს ინციდენტი ამოიწურა. თუ ამჟამად განსახილველ კონსტიტუციის პროექტში ქართულ ენას არ ექნება სახელმწიფო სტატუსი, მაშინ მსგავს ინციდენტებს კიდევ ექნება ადგილი - განაცხადა **ჯ. თითმერია**.

იზა ორჯონიკიძე დიდ მკრეხელობად მონათლა ის გარემოება, რომ XX საუკუნის ბოლოს უწევდათ ქართული ენის დაცვა. მან ქართული ენისათვის სახელმწიფო ენის სტატუსის წართმევა ქართველების მიერ ილია ჭავჭავაძის მკვლელობას შეადარა. **იზა ორჯონიკიძე** აღშფოთება გამოთქვა იმასთან დაკავშირებით, რომ ქართველ ერს ენის სახელმწიფოებრივი სტატუსის გაუქმება შეკადრეს, თანაც ამის გაკეთება ისევ ქართველების ხელით უნდოდათ. „ჩვენი სილაჩრე გამოიწვევს სამომავლო მიზნების გაყალბებას, ამას შეიძლება მოჰყვეს მრავალი დიდად არასასურველი, დამღუპველი შედეგი“ - განაცხადა მან. **იზა ორჯონიკიძე** მოითხოვა საქართველოს კონსტიტუციის პროექტში ძველი ფორმულირების დატოვება: „საქართველოს სახელმწიფო ენა არის ქართული ენა“.

აკაკი ბაქრაძე ისაუბრა ერის ცხოვრებაში კონსტიტუციის მნიშვნელობაზე. აკაკი ბაქრაძის აზრით, თუ კონსტიტუციის პროექტის წარმოდგენილი სახით მიღება მოხდებოდა, ამით კონსტიტუციური საფუ-

ძვლები ჩაეყრებოდა ქართველი ერის გარუსების პროცესს. მისი თქმით კონსტიტუციის პროექტში არ შეიძლება რომელიმე ტერმინი შემთხვევით მოხვედრილიყო, რადგან ის გამოცდილი ადამიანების მიერ იყო შედგენილი. აკაკი ბაქრაძემ გააპროტესტა პროექტში შემდეგი წინადადება: „...საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის ხალხი აცხადებს ამ კონსტიტუციას“. მისი განმარტებით ეს ნიშნავდა, რომ ქართველი ერი გაუქმებული იყო და საქართველო მხოლოდ გეოგრაფიულ ადგილად რჩებოდა. აკაკი ბაქრაძე შეეხო ასევე კონსტიტუციის პროექტში საქართველოს მთავრობისთვის ავტონომიური რესპუბლიკის/ავტონომიური ოლქის გაუქმების უფლების ჩამორთმევას. თუკი მოხდებოდა ქართული ენისათვის სახელმწიფო სტატუსის ჩამორთმევა, აკაკი ბაქრაძის აზრით, ეს ქართულ ენას აქცევდა პატუა ენად. აკაკი ბაქრაძე შემოვიდა წინადადებით, მწერალთა კავშირის წევრებს კენჭისყრით დაეფიქსირებინათ თავიანთი მოსაზრება კონსტიტუციის პროექტის მიმართ.

გურამ ასათიანმა განაცხადა, რომ მისთვის მოულოდნელი არ იყო საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლში ჩანაწერი რუსული ენის მიმართ, თუმცა მისი აზრით საჭირო იყო ამ მუხლში რუსული ენის გვერდით დაფიქსირებულიყო აფხაზური და ოსური ენები. „ისე როგორც ქართულ ენაზე რომ სწერია კონსტიტუციაში - რესპუბლიკა ახორციელებს მზრუნველობას იმისათვის, რომ ყოველმხრივ განვითარდეს ქართული ენა, ასევე ჩვენ სისხლხორცეულად დაინტერესებული ვართ აფხაზური ენითაც, აფხაზური ის თვითშეგნებაც ყოველ მხრივ განვითარდეს და იმ სწორი გზით, რომელსაც მოველით და ვიცნობთ მათ როგორც ჩვენს ძმებს, იგივე ეხება ოსურ ენასაც“ - განაცხადა მან.

გურამ ასათიანმა მხარი დაუჭირა საქართველოს კონსტიტუციის პროექტში ქართული ენისათვის სახელმწიფო ენის სტატუსის მინიჭებას.

გია ჟორჟოლიანმა განმარტა ის „მიზეზები“, რამაც თითქოს განაპირობა საქართველოს კონსტიტუციის პროექტში „სახელმწიფო ენის“ ნაცვლად „რესპუბლიკის ენის“ ჩაწერა. მისი თქმით „რესპუბლიკა“ ნიშნავს სახალხო სახელმწიფოს, „რესპუბლიკის ენა“ - სახალხო სახელმწიფოს ენას. ამიტომაც საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის სახელმწიფო ენაა ქართული ენა ტავტოლოგია იქნებოდა - აღნიშნა მან (ფონდი 8: 37-105).

გია ჟორჟოლიანის საუბრისას დარბაზში უკმაყოფილო ადამიანების რეპლიკები ისმოდა, მას საუბარი შეაწყვეტინეს.

კრებაზე დასკვნითი სიტყვა გრიგოლ აბაშიძემ წარმოთქვა. მისი განმარტებით ტერმინებს „რესპუბლიკას“ და „სახელმწიფოს“ ერთი და იგივე მნიშვნელობა ჰქონდა. გრიგოლ აბაშიძის ამ ფრაზას მოჰყვა დარბაზიდან რეპლიკა: „თუ იგივეს ნიშნავს, რატომ არ იწერება „სახელმწიფო?“ გრიგოლ აბაშიძის თქმით ვლადიმერ ლენინი იყო წინააღმდეგი კონსტიტუციაში სახელმწიფო ენა დაფიქსირებულიყო. ამ ფრაზის წარმოთქმისას დარბაზში გაისმა ნ. გაბრიჩიძის რეპლიკა: „37 წლის შემდეგ დაწერა?“

გრიგოლ აბაშიძემ აღნიშნა, რომ მას კარგად ახსოვდა 9 მარტის ტრაგედია, როდესაც წამქეზებლები სახლებში წავიდნენ და ახალგაზრდები კი ტყვიების ზუზუნში აღმოჩნდნენ. მას ეშინოდა, რომ ამჯერადაც საფრ-

თხის წინაშე არ აღმოჩენილიყვნენ ახალგაზრდები. გრიგოლ აბაშიძემ თავისი გამოსვლა დაამთავრა შემდეგი სიტყვებით: „თუ გვინდა ჩვენ მართალი ვიყოთ ისტორიის, ჩვენი ხალხის, ჩვენი სინდისის წინაშე, ჩვენ მივიღოთ ეს შესწორება, რომელიც პრეზიდენტმა წარუდგინა ცეკას. იქ არის აგრეთვე შესწორება, რომ განათლებას მშობლიურ ენაზე დაემატოს უმაღლესი განათლება, შესავალში დაემატოს ისიც რაც აქ ითქვა, მივიღოთ ეს რეზოლუცია და ამით დავამთავროთ ეს კრება“ (ფონდი 8: 107-110).

გრიგოლ აბაშიძის სიტყვით გამოსვლის შემდეგ მუხრან მაჭავარიანმა განაცხადა, რომ ის მხარს უჭერდა აკაკი ბაქრაძის პოზიციას და მოითხოვა კენჭი ეყარათ აკაკი ბაქრაძის მიერ პროექტთან დაკავშირებით გამოთქმული შენიშვნებისათვის, თუმცა გრიგოლ აბაშიძემ ამაზე უარი განაცხადა. კამათში ასევე ჩაერთნენ: პროკოფი რატიანი, ოტია იოსელიანი, სილოვან ნარიმანიძე, იონა ვაკელი, თინათინ დონჟაშვილი, კობა იმედაშვილი, ს. ქეთელაური, ნელი გაბრიჩიძე, სერგო კლდიაშვილი, მურმან ლებანიძე და ოთარ ჭელიძე. კრება ისე დამთავრდა, რომ არც რეზოლუცია მიუღიათ და არც კენჭი უყრიათ რაიმე წინადადებისათვის (ფონდი 8: 117-118).

ამდენად, საქართველოს მწერალთა კავშირში საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის განხილვა მწვავე დისკუსიის ფონზე წარიმართა. მწერლების გამოსვლებში გამოიკვეთა ორი პოზიცია: მწერლების ნაწილი მხარს უჭერდა კონსტიტუციის პროექტში „სახელმწიფო ენის“, ნაწილი კი - „რესპუბლიკის ენის“ სტატუსის დაფიქსირებას.

პირველ მოსაზრებას მხარი დაუჭირეს: რევაზ ჯაფარიძემ, ნოდარ წულეისკირმა, თინათინ დონჟაშვილმა, ნოდარ ჯალაღონიამ, ნელი გაბრიჩიძემ, ჯუმბერ თითმერიამ, იზა ორჯონიკიძემ, აკაკი ბაქრაძემ, გურამ ასათიანმა, მუხრან მაჭავარიანმა, ს. ქეთელაურმა, ხოლო მეორე მოსაზრებას - გრიგოლ აბაშიძემ, გიორგი ნატროშვილმა, ელგუჯა მალრაძემ, თამაზ ჭილაძემ, ოთარ ნოდამ, გიორგი ციციშვილმა, ლადო სულაბერიძემ, ჯანსუღ ჩარკვიანმა, გურამ ფანჯიკიძემ, მურმან ლებანიძემ, გია ჟორჟოლიანმა.

საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლს დიდი უკმაყოფილება მოჰყვა საზოგადოების სხვადასხვა ფენაში, განსაკუთრებით სტუდენტ-ახალგაზრდობაში. 14 აპრილს 60 000-მდე ადამიანი შეიკრიბა საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს სხდომათა დარბაზის წინ, სადაც მუშაობას შეუდგა საქართველოს სსრ მეცხრე მოწვევის უმაღლესი საბჭოს რიგგარეშე მერვე სესია. სესიაზე საკონსტიტუციო კომისიის თავმჯდომარეს ედუარდ შევარდნაძეს უნდა წარმოედგინა მოხსენება „საქართველოს სსრ კონსტიტუციის ძირითადი კანონის პროექტის და მისი საყოველთაო-სახალხო განხილვის შედეგების შესახებ“. ედუარდ შევარდნაძეს მოხსენების წაკითხვის დროს რამდენჯერმე მიაწოდეს ინფორმაცია გარეთ მიმდინარე მოვლენების შესახებ. სავარაუდოდ მან კონკრეტული მითითება მიიღო კრემლიდანაც, რის შემდეგაც შეცვალა მოხსენების ტექსტის ის ნაწილი, რომელიც ქართულ ენას ეხებოდა და განაცხადა: „კონსტიტუციის პროექტის მოსამზადებელმა კომისიამ მიიჩნია, რომ 75-ე მუხლი უნდა ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად:

პირველ ყოვლისა, საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის სახელმწიფო ენად ცხადდება ქართული ენა.

შემდეგ ამისა, უნდა განვითარდეს მოქმედი კონსტიტუციის შესაბამისი მუხლი დებულებით იმის შესახებ, რომ საქართველოს სს რესპუბლიკა ახორციელებს სახელმწიფო ზრუნვას ქართული ენის ყოველმხრივი განვითარებისათვის და უზრუნველყოფს მის ხმარებას სახელმწიფო და საზოგადოებრივ ორგანოებში, კულტურის, განათლებისა და სხვა დაწესებულებებში.

და ბოლოს, საქართველოს სს რესპუბლიკაში უზრუნველყოფილია თავისუფალი ხმარება რუსული და სხვა ენებისა, რომლებითაც მოსახლეობა სარგებლობს. იგულისხმება, რომ რაიმე შეზღუდვა ამა თუ იმ ენის მიმართ არ დაიშვება“.

ედუარდ შევარდნაძის სიტყვას დარბაზში მქუხარე ტაში მოჰყვა (უმაღლესი საბჭოს სხდომები, 1978: 32-33).

ედუარდ შევარდნაძის გამოსვლა რადიოთი გადაიცემოდა რუსთაველის პროსპექტზე. ედუარდ შევარდნაძის გამოსვლის დამთავრების შემდეგ უზენაესი საბჭოს შენობის წინ გამოიტანეს მიკროფონი. ედუარდ შევარდნაძემ მომიტინგეებს მიმართა: „შვილებო, ნუ ღელავთ, ყველაფერი კარგად არის, ჩვენ ავიღეთ პასუხისმგებლობა ჩვენს თავზე, კონსტიტუციის ეს მუხლი იქნება ისეთივე, როგორც ადრე იყო. დედაენა გადარჩა! მას სახელმწიფო სტატუსი ექნება!“ (შევარდნაძე, 2006: 97).

ედუარდ შევარდნაძის ეს მიმართვა არ აღმოჩნდა საკმარისი, ამიტომ ის ჩავიდა მომიტინგეებთან და პირადად გაესაუბრა მათ.

15 აპრილს საქართველოს სსრ მეცხრე მოწვევის უმაღლესი საბჭოს რიგგარეშე მერვე სესიის მეორე სხდომა გაიმართა, რომელზეც საბოლოოდ დამტკიცდა საქართველოს 1978 წლის კონსტიტუცია, სადაც ქართულ ენას მინიჭებული ჰქონდა სახელმწიფო ენის სტატუსი.

დასკვნა

საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის განხილვისას საქართველოს მწერალთა კავშირის პრეზიდენტის წევრები გარკვეულწილად კონფორმიზმის გზას დაადგნენ, რასაც ადასტურებს 1978 წლის 10 აპრილს მათი ვიზიტი საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველ მდივანთან ედუარდ შევარდნაძესთან. ედუარდ შევარდნაძეს მათ მწერლების სახელით საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლის კომპრომისული ვარიანტი შესთავაზეს, სადაც ტერმინი „სახელმწიფო ენა“ შეცვლილი იყო ტერმინით „რესპუბლიკის ენა“.

11 აპრილს საქართველოს მწერალთა კავშირში საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის განსახილველად გამართულ ღია კრებაზე მწვავე კამათი გაიმართა საქართველოს კონსტიტუციის პროექტის 75-ე მუხლის გარშემო. მწერლები ორ ნაწილად გაიყვნენ: ნაწილი მხარს უჭერდა კონსტიტუციის პროექტში „სახელმწიფო ენის“, ნაწილი კი - „რესპუბლიკის ენის“ სტატუსის დაფიქსირებას. აკაკი ბაქრაძემ მოითხოვა საკითხი კენჭისყრაზე დაეყენებინათ, თუმცა მწერალთა კავშირის თავმჯდომარე გრიგოლ აბაშიძე ამის წინააღმდეგი აღმოჩნდა. საბოლოოდ, კრება ისე დამთავრდა, რომ არც რეზოლუცია მიუღიათ და არც კენჭი უყრიათ რაიმე წინადადებისათვის.

ამდენად, 11 აპრილს საქართველოს მწერალთა სახლში გამართული კრების სტენოგრამის გაცნობა გვარწმუნებს, რომ ქართველი მწერლების მნიშვნელოვანმა ნაწილმა მხარი არ დაუჭირა საქართველოს 1978 წლის კონსტიტუციის პროექტის იმ მუხლს, რომელიც ქართულ ენას სახელმწიფო ენის სტატუსს ართმევდა.

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა

gazeti „komunisti“. (1978). 25 marti. N71. tbilisi. (გაზეთი „კომუნისტი“. (1978). 25 მარტი. N71. თბილისი).

da aghvamaghle rcheuli erisagan chemisa. (2002). shemdganel-redaqtori tinatin kobaladze. (და აღვამაღლე რჩეული ერისაგან ჩემისა. (2002). შემდგენელ-რედაქტორი თინათინ კობალაძე. თბილისი).

Shevardnadze, e. (2006). *piqrebi warsulsa da momavalze*. tbilisi. (შევარდნაძე, ე. (2006). *ფიქრი წარსულსა და მომავალზე*. მემუარები. თბილისი).

Wuleiskiri, n. (1990). *brzola satanastan. werilebi, sityvebi, akrzaluli, tvitgamot-semebit gavrcelebuli werilebi da sityvebi. polemika*. Tbilisi. (წულეისკირი ნ. (1990). *ბრძოლა სატანასთან. წერილები, სიტყვები, აკრძალული, თვითგამოცემებით გავრცელებული წერილები და სიტყვები*. პოლემიკა. თბილისი).

pondi 8. saqartvelos uakhlesi istoriis tsentraluri arqivi. pondi 8. aghtsera 1. saqme 2966)

(ფონდი 8. უახლესი ისტორიის ცენტრალური არქივი. ფონდი 8. აღწერა 1. საქმე 2966).

saqartvelos ssr konstituciuri aqtebis krebuli (1921-1978). (1983). sheadgina, tsinasityva da komentarebi daurto gr. eremovma. red.: s. jorbenadze. Tbilisi. (საქართველოს სსრ კონსტიტუციური აქტების კრებული (1921-1978). (1983). შეადგინა, წინასიტყვა და კომენტარები დაურთო გრ. ერემოვმა. რედ.: ს. ჯორბენაძე. თბილისი).

saqartvelos ssr umaglesi sabchos skhdomebi. metskhre motsvevis riggareshe merve sesia. (1978). tbilisi. (საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს სხდომები. მეცხრე მოწვევის რიგგარეშე მერვე სესია. (1978). თბილისი).